

УДК 371.72.09 (477) “20”

*Олена Тищенко, аспірантка кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

ОСНОВНІ ВИМОГИ ШКІЛЬНОЇ ГІГІЄНИ ПРИ ФОРМУВАННІ НАВИЧОК ПИСЬМА

У статті висвітлюється проблема формування первинних навичок письма. Основну увагу зосереджено на завданнях та вимогах шкільної гігієни у навчально-виховному процесі української школи, зокрема при підготовці учнів до письма, враховуючи вплив навантажень на органи зору.

Ключові слова: шкільна гігієна, гігієна письма, навички письма, урок, учні, далекозорість, короткозорість.

Актуальність дослідження. В “Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті” значне місце посідають питання охорони здоров’я. У цьому документі визначено особливо необхідним дітей дошкільного віку забезпечити медичним оглядом та безкоштовною підготовкою до школи, забезпечити своєчасну діагностику дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Проблема збереження здоров’я нації стає особливо актуальною з огляду на те, що при соціальній стабільності та загалом достатньому матеріальному статусі громадян стан здоров’я людей, особливо дітей значно погіршується. Ці проблеми визначені актуальними не лише медициною і суміжними з нею науками, але й психологією та педагогікою. Остання робить спроби вирішити їх за допомогою, перш за все, шкільної гігієни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сьогодні у педагогічній науці існує ціла низка досліджень, що стосуються цієї проблеми: С. Болтівець [1], Е. Вільчковський [3], Т. Бойченко [2], О. Дубогай [5]. Цим дослідникам також належить ґрунтовне, масштабне осмислення проблем, які відносяться до шкільної гігієни, а саме: фізична активність та готовність учнів до шкільного навантаження, методологія психогігієнічних норм, психічний і фізіологічний розвиток учнів, норми навантаження та педагогічна гігієна тощо.

Метою статті є аналіз, обґрунтування та висвітлення основних вимог, чинників та критеріїв шкільної гігієни які впливають на формування навичок письма у дітей.

Виклад основного матеріалу. Основні вимоги до гігієни праці трансформувались по відношенню до вчителя й учнів як основних суб’єктів навчально-виховного процесу, тобто

їхньої розумової й психофізичної праці на уроці. Гігієна праці передбачає раціональне чергування розумової та фізичної діяльності.

Одним із видів праці у навчальному процесі є письмо, яке, в свою чергу, розкриває перед дитиною нові форми спілкування з людьми, що її оточують, а також має великий вплив на її психічний розвиток.

Письмо само по собі не може бути ціллю вивчення – істинна його ціль – це розбірливо виразити думку на папері, а тому раціональним письмом буде те, за допомогою якого можна письмово виразити думку в найбільш короткий проміжок часу і з найменшими затратами сил [6, 1].

Для викладу думки у письмовій формі задіяні очі і руки, як складні механізми людського тіла. Основним завданням при початкових навичках письма є правильна взаємодія цих органів, у результаті якої письмо має бути розбірливим, чітким та правильним за максимально короткий проміжок часу при мінімальній затраті сил для отримання позитивного результату роботи.

Окремі питання шкільної гігієни, у тому числі й гігієни письма, наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. досліджувалися ученими-гігієністами: доктором Коппе (Дерпт), професором Ерісманом, професором Горнером. Дослідження стосувалися прояву далекозорості та короткозорості у дітей, починаючи з дошкільного віку. Ці дослідження носили комплексний науковий характер, у яких використовувалися наукові дані медицини, психології та педагогіки.

Такі дані представлені роботами доктора Коппе (Дерпт). Провівши обстеження зору у дітей в дитячих садках, тобто до приходу їх у школу, він виявив 98% дітей з далекозорістю та лише 2% з нормальним зором, – короткозорих між дітьми не виявилось [6, 20].

Результати обстеження зору, які проводив

ОСНОВНІ ВИМОГИ ШКІЛЬНОЇ ГІГІЄНИ ПРИ ФОРМУВАННІ НАВИЧОК ПИСЬМА

професор Ф. Ф. Ерісман (серед учнів 1 – 8 класів) такі: 13% короткозорих дітей вже у 1 класі, тобто підготовчі заняття з читання та письма стали поштовхом до розвитку короткозорості. Таким чином, в учнів 8 класу при збільшенні навчального навантаження, а саме в період перебування у школі, та періоду опрацювання домашнього завдання, стрімко зростає відсоток короткозорості – 60%, паралельно знижується далекозорість. З метою уникнення наслідків короткозорості, які можуть передаватися спадково, слід з'ясувати причини, які підсилюють навантаження на органи зору під час шкільного періоду. Такі завдання ставили перед собою вчені-гігієністи.

З огляду на вимоги гігієни письма обов'язковим було врахування якості матеріалів для письма у першій третині XX ст.: чорнила, паперу, олівців, грифеля, аспідної дошки, транспарантів, не розграфлених зошитів, адлерівських зошитів тощо. З точки зору шкільної гігієни застосування для записів на уроках ці шкільні приладдя, користування чорним чорнилом та білим папером дає значно менше навантаження на органи зору завдяки контрасту кольору, ніж при застосуванні темно-сірої аспідної дошки та світло-сірого кольору грифеля. Внаслідок критичного ставлення до аспідних дошок на початку XX ст. випробовували першу білу дошку, яку виготовив фабрикант Тиббен із штучного каменя. Писали на такій дошці олівцем та чорнилом особливого складу. Дослідження професора Кона показали, що букви, які раніше читалися на відстані п'яти метрів з попередніх дошок – з тієї читаються на відстані шести метрів. Недоліками такої дошки були крихкість та необхідність користуватися милом і губкою, щоб стерти написане [6, 25].

Пізніше були запропоновані дошки, виготовлені вчителем Шмідтом: білі дошки з папки обтягнуті пергаментом, але вони були не стійкі та дорого коштували [6, 25]. Дошка виготовлена, Венцелем, із листового заліза облитого білою емаллю була більш зручною в експлуатації, оскільки на ній легко писали олівцем, чорнилом і добре стиралось написане. В зимовий період, коли світло менше потрапляло у класні кімнати, з метою збереження зору, особливу увагу приділяли роботі з чорним чорнилом на білому папері.

Отже, користування якіснішим шкільним приладдям було передумовою уникнення негативного впливу на здоров'я учнів під час процесу навчання. Вчені-гігієністи активно працювали над розробкою нових засобів для письма.

Вимоги шкільної гігієни щодо каліграфічного письма сьогодення також стосуються якості

письмового приладдя (ручка, зошит, крейда, класна дошка тощо). У початкових класах учні користуються пластмасовими кульковими ручками. Особливістю таких ручок є наявність 6 – 8 продовжніх граней, для зручності тримання, діаметр 7 мм, та поперечні насічки на нижній частині ручки (відстань близько 15 мм), які запобігають сповзанню пальців.

Особливі вимоги ставляться і до зошитів. Папір має бути відповідної якості, а також розмітка (розліновка) яка відповідає методиці навчання у різних класах. Для кращого засвоєння елементів письма та вироблення каліграфічного нахилу букв у початкових класах використовують зошити в косу лінійку, а старшокласники користуються зошитами у лінійку. Математичні записи проводяться у зошитах в клітинку.

Важливим засобом письма сьогодні залишається крейда. Для вироблення правильного каліграфічного письма на класній дошці велике значення має якісна крейда. Вона повинна бути м'якою, сухою, але не пересушеною, щоб не кришилася у процесі письма, добре виструганою чотирикутною паличкою. Зазвичай на уроках використовують крейду білого кольору, але для виділення окремих букв чи фраз застосовують також і кольорову. Саме тому на всіх етапах навчання учнів письма, а особливо на початковому, велике значення має якість крейди, якою вчитель пише на класній дошці.

Класна дошка – необхідний атрибут сучасної школи. На сьогоднішній день – це бездоганно рівна поверхня матового кольору на якій добре тримається крейда. Її виготовляють із лінолеуму основою якого є тканина: лінолеум наклеюють на дерев'яну поверхню столярним клеєм, краї оббивають рейками. Таку дошку не можна фарбувати, тому що поверхня стане блискучою, не придатною для письма, а сприйняття інформації в такому випадку значно підсилює навантаження на органи зору. Класна дошка ділиться на три частини: бічні – розкреслені для письма та математики, а середня частина дошки залишається чистою для малювання різних предметів.

Отже, правильний добір якісного, за вимогами шкільної гігієни, письмового приладдя та вміле користування ним є основою вироблення правильного каліграфічного письма і при цьому сприяє збереженню здоров'я дитини.

На початковій стадії навчання письму з метою зниження негативного впливу на очі в результаті довгих занять, невід'ємною складовою гігієни письма є також урахування вікових особливостей школярів. Готовність дитини до сприйняття

ОСНОВНІ ВИМОГИ ШКІЛЬНОЇ ГІГІЄНИ ПРИ ФОРМУВАННІ НАВИЧОК ПИСЬМА

інформації в такій кількості та послідовності, яка передбачена шкільною програмою: важлива передумова нормального збереження та зміцнення усіх органів дитини, що беруть безпосередню участь у цьому процесі. Багаторазове переписування окремих абзаців, в якості покарання за невдалий почерк призводить лише до вироблення короткозорості, а не каліграфічного письма.

Природовідповідний розвиток дитини є запорукою її доброго здоров'я: – “Не старайтесь розвивати розум дитини надто рано, чи надто швидко. Досвід давно вже навчив, що розвиваючи передчасно розумові сили, в більшості випадків ідуть хибним шляхом. Звичайно, нерідко зустрічаються діти ще прогресуючі деякий час, але пізніше з більшою чи меншою швидкістю настає зупинка в розвитку, яка, нажаль, часто є тривалою, – рід паралічу, який залишає дитину в стані, очевидно, більш низькому, а ніж загальний середній рівень.

Дітям, розум яких був передчасно напруженим, лише дуже рідко оправдовують надії, покладені на них батьками” (Уффельман) [4, 22].

Передбачене шкільною програмою навчання та розвиток дітей повинно бути послідовним та динамічним. Навіть під час проведення звичайного уроку мають враховуватись всі критерії і завдання завдяки яким навчання має проходити легко, доступно, цікаво, уникаючи негативний вплив на здоров'я дітей.

Висновки. Отже, для досягнення хороших результатів у підготовці та навчанні дітей письму, в першу чергу, слід враховувати їхні вікові та фізичні особливості, готовність та активність у процесі навчання. Другий етап – це якісне шкільне приладдя, яке має відповідати всім нормам, стандартам і вимогам шкільної гігієни, з метою збереження здоров'я дітей.

Історичний досвід свідчить, що ця проблема завжди була актуальною для шкільної гігієни. Такою вона є сьогодні, проте ускладненою стрімким розвитком науки і техніки, появою інформаційних технологій. Усе це вимагає від дитини значного напруження усіх сил та можливостей організму. Через це перед сучасною шкільною гігієною виникли нові, особливо складні завдання, що мають в основі суперечність між сильною наукою та слабким дитячим організмом. Розв'язати її – складна, проте необхідна справа шкільної гігієни.

1. Болтівець С. І. Педагогічна психогігієна: теорія та методика / С.І. Болтівець; Київ. міжрегіон. ін-т удоскон. вчителів ім. Б. Грінченка. – К.: Ред. “Бюл. Вищ. атестат. коміс. України”, 2000. – 303 с. – Бібліогр.: 216 назв. – ISBN 966-7396-02-9. – укр.

2. Бойченко Т., Колотій Н., Царенко А., Жеребецький Ю. Як виростити дитину здоровою / Т. Бойченко, Н. Колотій, А. Царенко, Ю. Жеребецький. – К.: Прем'єр-Медіа, 2001р. – 204 с.

3. Вільчковський Е.С. Навчальна програма з фізичної культури в I – III класах / Е.С. Вільчковський, М.П. Козленко, С.Ф. Цвек. – К.: Радянська школа. – 1972. – 224 с.

4. Готрез Е. Значення гігієни в розвитку і вихованні дітей / Е. Готрез // Вестник воспитания. – 1890. – №7. – С. 1 – 33.

5. Дубогай О. Чи готова дитина до навчання? [Текст]: (Фізичний розвиток дитини) / Дубогай О. // Дошкільне виховання. – 2002. – №11. – С. 7 – 9.

6. Окорочков В.П. Основныя требования гигиены при первоначальном обучении письму / В.П. Окорочков // Вестник воспитания. – 1891. – №8. – С. 1 – 32.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2009

a b c d a b c d a b c d a b c d a b c d b

Джерела мудрості

“... *ā÷èòàëü – ïñíâíñîëîäíà ñèèà ñîð³àëüíâí â³àðâíðâíý – éóëüðóðíâí, âëüíñ³÷íâí, îëë³ðè÷íâí. Áâç ïñíâí óíâíâëëâëëëððòñý ñîð³àëüíêé ïñðóí, áóâü-ýê³ âññýâíâíý ââðââê³ ïâðíâ. Á³í ° ââçññâââíññ ïðíâóéðèâíñ ñèëññ.*

*²ââí Áíâð³éíâ÷ Çýçñí
âèðâèððð, âíèððð ð³ëññîññèèè ïâé, ïððâññð, âèâââ³é
Áññ Óéðâçíè*

a b c d a b c d a b c d a b c d a b c d b